

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

مادران رضاعی پیامبر ﷺ

رешان محمدی

مشرقی هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مادران رضاعی پیامبر صلی الله علیه وآله

نویسنده:

رمضان محمدی

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	..... فهرست
۶	..... مادران رضاعی پیامبر صلی الله علیه و آله
۶	..... مشخصات کتاب
۶	..... اشاره
۱۲	..... دیباچه
۱۴	..... مقدمه
۱۴	..... اشاره
۱۶	..... أمَّ اَیْمَن
۲۲	..... أمَّ فَزْوَهَ ظَنُّرُ النَّبِیِّ ۹
۲۴	..... حلیمه سعیدیه
۳۲	..... ثَوْبِیَه
۳۸	..... اسماء بنت یزید بن سَکَن
۴۴	..... ام رِغْلَه - قشیریَه
۴۷	..... ص ۴۲
۴۸	..... کتابنامه
۵۴	..... درباره مرکز

مادران رضاعی پیامبر صلی الله علیه و آله

مشخصات کتاب

سرشناسه : محمدی، رمضان، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور : مادران رضاعی پیامبر صلی الله علیه و آله (ام ایمن، ام فروه، حلیمه، ثویبه) به ضمیمه اسماء بنت یزید و ام رعله / رمضان محمدی.

مشخصات نشر : تهران: نشر مشعر، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۴۸ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۳۶۵-۰

موضوع : محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- مادران رضاعی

موضوع : زنان مقدس مسلمان -- سرگذشتنامه

موضوع : زنان مسلمان -- سرگذشتنامه

رده بندی کنگره : BP۵۲/م۳۱۵ ۲ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۷

شماره کتابشناسی ملی : ۲۷۳۳۱۰۱

ص ۱

اشاره

دبیاچه

سعادت واقعی انسان و پویایی جوامع بشری در گرو شناخت و کارآمد کردن سیره اولیای الهی است. پر آشکار است که سیره اولیای الهی به ویژه اهل بیت خاندان وحی، متقن ترین آموزه‌های تربیتی و بنیادی ترین مؤلفه فرهنگ اسلامی است. شناخت واقعیت‌های زندگی آنان و بهره‌گیری از روش و منش و رفتار و گفتارشان می‌تواند زمینه‌های تعالی و سعادت واقعی انسان را فراهم سازد. از این رو، پژوهش در آثار اولیای الهی به ویژه جست‌وجو در احوال خاندان پاک نبوت به منظور الگوگیری از آنان ضرورت انکارناپذیر مراکز پژوهشی است.

گروه تاریخ و سیره مرکز تحقیقات حج در راستای ایفای رسالت خود در ترویج فرهنگ اصیل اهل بیت:

ص ۸

دست به انتشار شرح حال عده‌ای از مردان و زنان انسان‌ساز زده است که از جمله آنان شرح حال مادران رضاعی گرامی رسول خدا ۹ است که اسماء بنت یزید و ام رعله از زنان نمونه صدر اسلام نیز به جمع مادران رضاعی حضرت ضمیمه شده است. امید است که این نوشته مورد قبول آن بانوان بزرگوار قرار گیرد.

در پایان، مرکز تحقیقات حج بر خود لازم می‌داند از تلاش پژوهشگر محترم آقای رمضان محمدی، عضو هیئت علمی گروه تاریخ پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و همه کسانی که در به ثمر رسیدن این اثر تلاش کرده‌اند، سپاس‌گزاری نماید.

انه ولی التوفیق

مرکز تحقیقات حج

گروه تاریخ و سیره

ص ۹

مقدمه

اشاره

رسول خدا ۹۱ علاوه بر آمنه که مادر آن حضرت بود دارای دایگان و مادران رضاعی متعددی بود که او را شیر دادند و در رشد و پرورش آن حضرت سهیم شدند، و آن حضرت نیز بر اساس آیه قرآنی جزای احسان، احسان است (۱)، پیوسته از آنان به خوبی یاد می‌کرد و به بازماندگان آنان احسان می‌نمود. متنی که پیش روست، درباره برخی از دایگان و مادران رضاعی رسول خدا ۹۱ و همچنین برخی زنان نمونه صدر اسلام است.

لازم به ذکر است که بر اساس متون فقهی ما، علاوه بر قرابت نسبی که از طریق خویشاوندی و به سبب ولادت ایجاد می‌شود، نوعی از قرابت وجود

ص ۱۰

دارد که به واسطه شیرخوارگی تحقق می‌یابد. از این رو، هر صنفی که از طریق سبب بر هم حرام می‌شوند، از طریق رضاع نیز همان افراد بر یکدیگر حرام می‌شوند و خویشاوندی شرعی بین فرزند و خانواده ایجاد می‌شود. علاوه بر حکم فقهی رضاع، در معارف دینی نیز خویشاوندی به رضاع مانند خویشاوندی به نسب، دارای حقوق و تکالیفی می‌شود که براساس آن لازم است همدیگر را احترام کنند.

در این متن برای آشنایی مخاطبان، شرح حال چهار تن از دایگان و مادران رضاعی آن حضرت آمده است. البته دایگان حضرت تا ده نفر ذکر شده است که آگاهی قابل توجهی از دیگر دایگان در دست نیست. البته شرح حال دو تن از زنان نمونه صدر اسلام نیز ضمیمه پژوهش شده است. امید است که این مختصر مورد رضایت رسول گرامی اسلام ۹ قرار گیرد.

ص ۱۱

۱

اُمَّ اَيْمَن

ام ایمن، کنیه «برکة بنت ثعلبة بن عمر حبشیه»، از زنان مشهور صحابی و دایه رسول خدا ۹ است. (۱)
 ام ایمن کنیز عبدالله بن عبدالمطلب بود که از راه ارث، به رسول خدا ۹ رسید (۲). وقتی آمنه، مادر پیامبر ۹ تصمیم گرفت به یثرب برود تا آرامگاه شوهرش را زیارت کند، ام ایمن همراه وی بود. هنگام برگشتن از مدینه، آمنه در محلی به نام «ابواء» (۳) رحلت کرد. از آن پس، دایگی پیامبر ۹ را ام ایمن به عهده گرفت. (۴)

۱- الطبقات الکبری، محمد بن سعد، ج ۸، ص ۲۲۳.

۲- الاستیعاب، ابن عبدالبر، ج ۴، ص ۳۵۶.

۳- محلی در فاصله ۳۰ میلی مدینه است که امروزه به آن مستوره می گویند؛ دائرة المعارف بزرگ، ج ۱، ص ۳۰۷.

۴- مروج الذهب، علی بن حسین مسعودی، ج ۲، ص ۲۷۵؛ امتاع الاسماع، احمد بن علی مقریزی، ج ۱، ص ۱۴

ص ۱۲

ام‌ایمن تا آنجا که می‌توانست از پیامبر ۹ جدا نمی‌شد. پیامبر ۹ درباره‌ی وی فرمود: «اُمّ اَیْمَن اُمّی بَعَدَ اُمّی» (۱)؛ «ام‌ایمن بعد از مادرم، مادر من است». همچنین می‌فرمود: «او تنها باقی‌مانده‌ی خاندان من است» (۲). هرگاه چشم حضرت به او می‌افتاد، می‌فرمود: «یا اُمّه»؛ «ای مادر».

پیامبر اکرم ۹ بعد از ازدواج با حضرت خدیجه ۳، ام‌ایمن را آزاد کرد. او با «عبید بن زید خزرگی» ازدواج کرد و ایمن متولد شد. ایمن در جنگ حنین (سال هشتم هجری) به شهادت رسید و خود عبید در غزوه خیبر به شهادت رسید. شهرت ام‌ایمن، از نام ایمن است (۳). بعد از فوت عبید، پیامبر ۹ فرمود: «هر کس از اینکه با زنی از زنان بهشتی ازدواج کند خوشحال می‌شود، با ام‌ایمن ازدواج کند». پس از این سخن پیامبر ۹، زید بن حارثه، آزادشده و پسرخوانده پیامبر ۹ با او ازدواج کرد که اُسامه از این ازدواج متولد شد. (۴)

ام‌ایمن، بعد از رحلت حضرت خدیجه ۳، بدن مطهر او را به کمک «ام‌الفضل» - همسر عباس بن

۱- الاستیعاب، ج ۴، ص ۳۵۶؛ الإصابه، احمد بن علی بن حجر، ج ۸، ص ۳۵۹.

۲- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۱۷۹

۳- همان، ص ۲۲۳.

۴- الاصابه، ج ۴، ص ۴۳۲.

ص ۱۳

عبدالطلب - غسل داده و کفن کردند. (۱) ام ایمن از نخستین کسانی بود که اسلام آورد و از هجرت کنندگان به حبشه است. (۲)
 از زمان و چگونگی برگشت او از حبشه، اطلاعی در دست نیست. رسول خدا ۹۱ هنگام مهاجرت به مدینه، امانت‌های مردم را به او سپرد تا به علی بن ابی طالب ۷ تحویل دهد و آن حضرت نیز آنها را به صاحبانشان برگرداند. (۳)
 ام ایمن در جنگ احد (سال سوم) و خیبر (سال هفتم) به مداوای مجروحان، خستگان و واماندگان می‌پرداخت و برای آنان آب می‌برد. (۴) در جنگ احد، به صورت فراریان خاک می‌پاشید و به آنان دوک نشان می‌داد و می‌گفت شمشیرتان را بدهید و نخ بریسید. (۵)

در ایام ولادت امام حسین ۷، (در سال سوم هجرت) ام ایمن خواب دید که قطعه‌ای از بدن مبارک پیامبر ۹ جدا شد و در خانه او افتاد. این خواب وی را ناراحت و آشفته ساخت و باعث گریه او شد. وقتی حضرت

۱- امتاع الاسماع، ج ۶، ص ۳۱.

۲- الاستیعاب، ج ۴، ص ۳۵۶.

۳- المجموع فی شرح المذهب، محیی‌الدین بن شرف نووی، ج ۱۴، ص ۱۸۴.

۴- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۲۵؛ مغازی، محمد بن عمر واقدی، ج ۱، ص ۲۴۱؛ ج ۲، ص ۶۸۵.

۵- شرح نهج البلاغه، ابن ابی‌الحدید، ج ۱۵، ص ۲۴.

ص ۱۴

خبردار شد، او را فرا خواند و فرمود: «دیشب به من خبر رسید که تا صبح گریه کرده‌ای؟» ام‌ایمن، خواب را برای حضرت تعریف کرد. حضرت در تعبیر خواب او از ولادت امام حسین ۷ خبر داد و فرمود: «او بعد از ولادت، در خانه شما رفت و آمد، خواهد کرد» (۱).

رسول خدا ۹ پیوسته به دیدار ام‌ایمن می‌رفت. بعد از رحلت رسول خدا ۹، خلیفه اول و دوم نیز به پیروی از آن حضرت ۹ به دیدن او می‌رفتند (۲). به هنگام بیماری رسول خدا ۹، ام‌ایمن گریه می‌کرد و می‌گفت: «می‌دانم حضرت رخت از این جهان برمی‌بندد؛ اما از آن جهت می‌گریم که وحی و اخبار آسمانی از ما قطع می‌گردد» (۳).

او از پیامبر ۹ روایاتی نقل کرده است: «انس بن مالک»، «حَنَسِ بن عبدالله صنعانی» و «ابوزید المَدینی» از کسانی هستند که از او روایت کرده‌اند (۴).

او پیشاپیش، خبر شهادت امام حسین ۷ را از رسول خدا ۹ نقل کرده بود (۵). حضرت زینب ۳ پس

۱- روضة الواعظین، فتال نیشابوری، ص ۱۵۵.

۲- الاستیعاب، ج ۴، ص ۳۵۶.

۳- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۲۶.

۴- تهذیب الکمال، ابوالحجاج یوسف بن احمد نیشابوری، ج ۲۲، ص ۴۴۷.

۵- کامل الزیارات، جعفر بن محمد قولویه قمی، ص ۴۴۶.

ص ۱۵

از ضربت خوردن حضرت علی ۷ از ایشان درباره خبر ام‌ایمن پرسید، امیرمؤمنان فرمود: «حدیث همان است که ام‌ایمن نقل کرده است» (۱). از دیگر احادیث او، حدیثی است در فضیلت تربت سیدالشهداء ۷ که از پیامبر خدا ۹ چنین نقل کرده است:

هی (ارض کربلا) أَطْهَرُ بِقَاعِ الْأَرْضِ وَأَعْظَمُهَا حُرْمَةً وَأَنْهَا لِمَنْ بَطَحَاءَ الْجَنَّةِ. (۲)

سرزمین کربلا پاکیزه‌ترین بقعه روی زمین و از نظر احترام و حرمت از بزرگ‌ترین بقعه‌هاست و همانا کربلا از بساط‌های (باغ‌های) بهشت است.

«جوهری»، او را در شمار شاهدان حضرت زهرا ۳ در قضیه فدک آورده است (۳). همچنین نقل شده که او از معتمدترین زنان نزد حضرت زهرا ۳ بود. درباره ازدواج حضرت زهرا ۳ و هدایای الهی و نثار ملائکه، حدیث مفصّلی از رسول‌خدا ۹ نقل کرده است (۴). هنگامی که حضرت، متوجه رحلت خود شد،

۱- کامل الزیارات، ص ۴۴۸.

۲- بحار الأنوار، محمدباقر مجلسی، ج ۲۸، ص ۵۹، السجود علی الارض، علی احمدی، ص ۱۴۰.

۳- السقیفه و فدک، احمد بن عبدالعزیز جوهری، ص ۱۱۰؛ شرح نهج البلاغه، ابن ابی‌الحدید، ج ۱۶، صص ۲۱۴-۲۲۰.

۴- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۲۱۲؛ روضه الواعظین، ص ۱۴۶؛ امالی صدوق، ص ۳۶۲.

ص ۱۶

ام ایمن را خواست تا علی ۷ را خبر کند. (۱)

ام ایمن، در روایاتی چند از رسول اکرم ۹ در زمره زنان بهشتی شمرده شده است. (۲) امام باقر ۷ فرمود: «فإني أشهد أنها من أهل الجنة» (۳)؛ «من شهادت می‌دهم که او [ام ایمن] از بهشتیان است».

او در اوایل خلافت عثمان، یعنی پس از ۳۲ هـ. ق از دنیا رفت.

«ابن سعد» نقل کرده که «ابن ابی‌الفرات»، مولای (غلام) اسامه بن زید با «حسن بن اسامه» نزاع کردند. ابن ابی‌الفرات، به حسن بن اسامه گفت: «ای پسر برکه! مقصودش از برکه، ام ایمن بود. حسن، کسانی که آنجا بودند را شاهد گرفت که ابن ابی‌الفرات به من گفت پسر برکه. پس نزد قاضی مدینه شکایت کردند. قاضی مدینه، به جهت این بی‌حرمتی که خواسته بود او را کوچک کند، هفتاد تازیانه به او زد و گفت: «رسول خدا ۹ او را مادر خطاب کرده است» (۴). ام ایمن، احادیث بسیاری از رسول خدا ۹ نقل کرده است. (۵)

۱- روضة الواعظین، ص ۱۵۱؛ الحدائق الناضرة، یوسف بحرانی، ج ۴، ص ۸۹.

۲- کافی، محمد بن یعقوب کلینی، ج ۱، ص ۵۴۳.

۳- همان، ج ۲، ص ۴۰۵.

۴- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۲۶.

۵- مسند احمد بن حنبل، ج ۶، ص ۴۲۱؛ المعجم الکبیر، طبرانی، ج ۲، ص ۸۵.

أُمّ فَرْوَةَ ظَنُرُ النَّبِيِّ ۹

«ام فروه» از صحابه و دایه رسول اکرم ۹ بود (۱). از چگونگی اسلام آوردن، زندگی، نسب و قبیله او اطلاعی در دست نیست. «شامی»، ده نفر از دایگان رسول خدا ۹ را شمرده و او را نهمین دایه‌ای دانسته که حضرت را شیر داده است (۲). تنها یک روایت از رسول خدا ۹ را به او نسبت داده‌اند که پیامبر اکرم ۹ به او فرمود: «هنگام خواب، سوره *قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ* را بخوان که این سوره، بیزاری از شرک است».

در استناد این روایت، به ام‌فروه تردید شده است. بعضی گفته‌اند راوی این حدیث، فروه، ابوفروه و یا

۱- اسدالغابه، ج ۷، ص ۳۶۵.

۲- سبل الهدی و الرشاد، صالحی شامی، ج ۱، ص ۳۸۷.

ص ۱۸

نوفل است. «ابن حجر» گفته، استناد این روایت به ام فروه، قولی بعید، بلکه اشتباه است. منشأ اشتباه این است که به دنبال نام فروه، «ظئر» آمده، آنان خیال کرده‌اند که ظئر، تنها به زن مرضعه اطلاق می‌شود. درحالی که ظئر، به شوهر زن مرضعه که صاحب لبن و شیر است نیز گفته می‌شود.

«ابن کثیر»، مرضعه را به معنای زن شیرده گرفته و از او با نام فروه یاد کرده و روایت را نیز از وی دانسته است و این قول را به ابواحمد عسکری و ابن اثیر، نسبت داده است.

حلیمه سعدیه

«حلمیه» دختر «عبدالله بن حارث» از قبیله «سعد ابن هوازن» و جزو مادران رضاعی رسول خدا ۹ بود. علت شیر دادن حلیمه به رسول خدا ۹ این است که بر پایه گزارش‌های تاریخی، عادت و رسوم بزرگان و اشراف عرب پیش از اسلام چنان بود که فرزندان خود را از شیرخوارگی به بیابان‌های اطراف مکه می‌فرستادند تا از نظر جسمی، سالم بمانند، در هوای آزاد رشد کنند، در گفتار، فصیح شوند و از قریحه‌ای سالم بهره‌مند شوند. رسول خدا ۹ نیز از این سنت نیکو بهره‌مند شد.

عبدالمطلب که در پی دایه‌ای بود تا آن حضرت را

ص ۲۰

شیر دهد، حلیمه دختر «ذؤیب» را یافت که همراه شوهرش به مکه آمده بود تا نوزادی را برای شیردادن نزد خود ببرد. بنابراین قولی، عبدالمطلب اعلام کرد که فرزندش دایه می‌خواهد. در پی این درخواست، زنان شیرده زیادی آمدند؛ ولی حضرت پستان هیچ کدام را نگرفت. وقتی این خبر منتشر شد، حلیمه سعدیه آمد و اعلام کرد که او نیز شیر دارد. حلیمه سینه‌اش را جلو آورد، ولی حضرت نگرفت؛ اما به سینه دیگرش متمایل شد که شیر نداشت یا کم شیر داشت. یکباره سینه پر از شیر شد. به عبدالمطلب خبر دادند. پرسید: «نامش چیست؟» گفتند: «حلیمه». پرسید: «از کدام قبیله است؟» گفتند: «سعدیه». عبدالمطلب گفت: «دو خصلت نیکو و پسندیده، یکی حلم و بردباری (حلیمه) و دیگری سعادت (سعدیه)». و بدین سان دایگی حلیمه را به فال نیک گرفت و فرزندش را به او سپرد. عبدالمطلب، حلیمه را فرا خواند و به او

گفت: «من جدّ این کودک و جای پدر او هستم؛ اگر خواستی او را شیر دهی، به تو می‌سپارمش و مزد تو را نیز عهده‌دار می‌شوم». حلیمه، محمد را نزد قبیله خود برد. هنگامی که آمنه محمد را تحویل حلیمه می‌داد، ضمن برشمردن حوادث خارق‌العاده هنگام ولادت رسول خدا ۹ گفت: «به من گفته شد بعد از سه شبانه روز فرزندت در خانه ابوذرّیب، شیر خواهد خورد». حلیمه گفت: «کنیه شوی من ابوذرّیب است» و آمنه از این خبر بسیار مسرور شد.

ابن شاذان قمی گوید: خیلی از زنان بنی‌هاشم خواستند محمد را شیر دهند، ولی محمد، سینه هیچ‌یک از آنان را نگرفت؛ مانند حضرت موسی ۷ که خداوند درباره او فرمود: (وَ حَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ...) (قصص: ۱۲) چنان‌که در منابع آمده است، عبدالمطلب از پدر حلیمه خواست، دخترش، محمد را شیر دهد. پدر حلیمه گفت: «کدام دخترم؟» عبدالمطلب گفت: «هر کدام عاقل تر و

ص ۲۲

باحیاتر است». پدر حلیمه گفت: «حلیمه از نظر عقل، کامل‌تر و از نظر فهم، بهتر است. زبانی فصیح و قلبی مهربان دارد و راستگوست».

پدر حلیمه، خیر تقاضای عبدالمطلب را برای دایگی محمد به حلیمه داد. حلیمه خیلی خوشحال شد و خود را همراه همسرش به مکه رساند. حلیمه پیامبر را به صحرا برد. قبیله بنی‌سعد که تهی دست بودند، به برکت وجود رسول خدا ۹۱ از نعمت‌های فراوانی برخوردار شدند. حلیمه و شوهرش، درباره برکات وجود آن حضرت در قبیله بنی‌سعد، داستان‌هایی را نقل کرده‌اند. حلیمه در این باره گفته: زمین‌های ما خشک بود؛ ولی وقتی محمد به قبیله ما آمد، گوسفندان ما از صحرا سیر باز می‌گشتند و از آنها شیر می‌دوشیدیم. همه آرزو می‌کردند که یتیمی مثل محمد نصیب آنان شود. خداوند به برکت او، فقر و بلا را از ما دور کرد و خیر و برکت را در میان ما جاری ساخت.

به این ترتیب، بنی‌سعد، برکت وجود شریف آن

ص ۲۳

حضرت ۹ را در مورد خود و اموالشان مشاهده کردند. سرانجام حسادت برخی از خاندان‌ها به وجود رسول خدا ۹ در نزد بنی‌سعد، موجب شد تا رسول خدا ۹ نزد خانواده‌اش برگردد در حالی که حلیمه به هیچ وجه نمی‌خواست او را از خود جدا کند. شوهر حلیمه به وی گفت:

به خدا سوگند! حسادت خاندان فلان و فلان، برای بهره‌مندی‌مان از برکات بزرگ خداوند متعال به واسطه وجود محمد است. حلیمه پس از دو سال، رسول خدا ۹ را به خانواده‌اش بازگرداند، عبدالمطلب به خاطر وبای شایع شده، دوباره حضرت را به حلیمه بازگرداند. حلیمه نیز به دلیل برکاتی که از وی دیده بود، با کمال میل پذیرفت. حلیمه درباره بازگشت رسول خدا ۹ می‌گوید: بعد از تمام شدن دو سال، با کودکِ آمنه نزد او آمدم و چون خیر و برکت زیادی از او دیده

ص ۲۴

بودیم، به آمنه گفتیم و اصرار کردیم یک سال دیگر نزد ما بماند تا از وبای مکه در امان بماند. زیاد شدن شیر در سینه حلیمه سعدیه، سرعت و قوت گرفتن مرکب ضعیف حلیمه، بر خورداری از نعمت باران و سرسبز شدن صحرای بنی سعد و نیز زیاد شدن شیر گوسفندان و شترها، از برکات وجود رسول خدا ۹۱ در صحرای بنی سعد شمرده شده است. رسول خدا ۹۱ تقریباً چهار سال در خانه حلیمه سعدیه و دور از خویشان خود زندگی کرد. سال ششم بعد از عام الفیل، حلیمه او را نزد آمنه آورد. حلیمه در وصف رسول خدا ۹۱ چنین می گوید:

محمد به کودکانی که بازی می کردند نگاه می کرد؛ اما با آنان بازی نمی کرد. هرگز از او کارهایی که از دیگر کودکان سر می زد، ندیدم. او بسیار تمیز بود. عریان بودن بدنش را دوست

ص ۲۵

نداشت. هنگامی که زبان به سخن می‌گشود، سخنان نیکو می‌گفت. صدقه نمی‌خورد. اگر با حیوانی بد رفتاری می‌شد، با دست کشیدن، حیوان را آرام می‌کرد.

حلیمه، پیش از رسول خدا ۹۱ حمزه بن عبدالمطلب، ابوسلمه مخزومی (همسر ام سلمه) و ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب را شیر داده بود؛ البته گفته‌اند: نخستین زنی که چند روزی رسول خدا ۹۱ را شیر داد، ثویبه کنیز ابولهب بود. اما برخی از محققان، با استناد به اختلافاتی که در نقل‌های تاریخی وجود دارد، در شیردادن ثویبه، تردید کرده‌اند.

سلمی، خواهر حلیمه و خاله رضاعی حضرت و عبدالله بن حارث و انیسۀ بنت حارث، و شیماء فرزندان حلیمه، برادر و خواهران رضاعی حضرت بودند.

ص ۲۶

رسول خدا ۹۱ عده‌ای از اسرای بنو جشم را که تیره‌ای از سعد بن بکر بن هوازن بودند و در غزوه حنین اسیر شده بودند، به خاطر حلیمه مادر رضاعی خود، بخشود. در این غزوه شیما خواهر رضاعی پیامبر نیز اسیر شد و با مهربانی از سوی پیامبر پذیرایی و بخشوده شد.

ص ۲۷

۴

تُویبه

رسول خدا ۹۱ بعد از تولد، تنها چند روز از مادرش شیر خورد؛ پس از آن به دلایل مختلفی که برای ما معلوم نیست و از این دلایل می‌تواند بیماری مادرش باشد، دایگان متعددی آن حضرت را شیر دادند. شامی، ده دایه برای رسول خدا ۹۱ شمرده و نخستین دایه را ثویبه، کنیز ابولهب دانسته است.

ثویبه، از شیر پسرش «مسروح» به رسول خدا ۹۱ شیر داده است. زمان شیردادن ثویبه به آن حضرت، چند روز پیش از آمدن حلیمه سعدیه (به اختلاف سه یا هفت روز) بوده است. در گزارش دیگر این مدت

ص ۲۸

چهار ماه ذکر شده است. آگاهی زیادی از زندگی تویبه نداریم. «مستوفی»، تویبه را یمنی می‌داند. او قبل از رسول خدا ۹، «حمزۀ بن عبدالمطلب»، «جعفر بن ابی طالب» و «ابوسلمۀ بن عبدالاسد مخزومی» و «عبدالله بن جحش» را نیز شیر داده بود. از این شواهد فهمیده می‌شود که حرفه تویبه، دایگی بوده است.

ام‌حبیبه، همسر رسول خدا ۹ و دختر ابوسفیان می‌گوید:

به رسول خدا ۹ عرض کردم: «چقدر خوب است که خواهر مرا هم به ازدواج خود درآوری؛ چون دوست دارم او نیز افتخار همسری شما را پیدا کند». پیامبر فرمود: «خواهر تو، بر من حلال نیست».

ام‌حبیبه می‌گوید:

دوباره عرض کردم: «شنیده بودم که می‌خواهی با دره، دختر ابوسلمه مخزومی ازدواج کنی؟» حضرت فرمود: «او هم بر من حرام است؛ زیرا او

دخترِ برادر رضاعی من است. ثویبه، من و ابوسلمه را با هم شیر داده است».

در روایت دیگری آمده است که رسول خدا ۹۱ از «ام‌حبيب»، دختر «عباس بن عبدالمطلب» خواستگاری کرد؛ اما معلوم شد عباس نیز برادر رضاعی اوست که ثویبه هر دو را شیر داده است؛ لذا از خواستگاری منصرف شد. البته صحت این گزارش محل تردید است؛ زیرا بعید است که آن حضرت از خواهر رضاعی خود اطلاع نداشته باشد.

«واقدی» نقل می‌کند: «رسول خدا ۹۱ تا هنگامی که در مکه بودند، نزد ثویبه می‌رفتند و به او کمک می‌کردند. خدیجه هم ثویبه را گرامی می‌داشت». ثویبه همچنان کنیز و برده ابولهب بود و حضرت خدیجه ۳ از ابولهب خواست تا ثویبه را به او بفروشد تا آزادش کند، ولی ابولهب نپذیرفت؛ اما پس از هجرت رسول خدا ۹۱ به مدینه، ابولهب ثویبه را آزاد کرد. بعد از آن، پیامبر ۹ برای ثویبه جامه و پول

ص ۳۰

می‌فرستاد. برخی از محققان، با استناد به اختلافاتی که در محتوای نقل‌های تاریخی و تناقضی که در زمان شیر دادن افراد، توسط ثویبه وجود دارد، در شیر دادن ثویبه به رسول خدا ۹۱ تردید کرده‌اند.

از جمله تناقضات اشاره شده، اختلاف سنی حمزه و رسول خدا ۹۱ است؛ زیرا حمزه دو سال از رسول خدا ۹۱ بزرگ‌تر بود و شیر خوردن این دو نفر از شیر «مسروح»، فرزند ثویبه مشکل است. این در حالی است که مورخان در برادر رضاعی بودن حمزه و رسول خدا ۹۱ اتفاق نظر دارند. روایاتی نیز حاکی از تکریم و احترام رسول خدا ۹۱ به ثویبه است. شواهد زیادی بر درستی خبر شیر خوردن حضرت، نزد ثویبه وجود دارد، به‌ویژه که در جاهلیت و بعد از آن، زنانی بودند که حرفه و کار آنان دایگی بود و صاحبان این کنیزان، از این طریق درآمد کسب می‌کردند.

از این رو، هیچ بعید نیست که دایه‌ای بیش از دو سال شیر داشته باشد، به‌ویژه که درباره رسول خدا ۹۱ آمده است که چند روز بیشتر از ثویبه شیر نخورده

است؛ در این صورت ثویبه در ابتدای شیر دهی خود، حمزه را و در اواخر شیردهی، رسول خدا را شیر داده است؛ البته این امکان وجود دارد که ثویبه، قبلاً عباس را از شیر فرزند دیگرش که نام او به ما نرسیده یا در کودکی از دنیا رفته، شیره داده باشد. مطلب دیگری که درباره ثویبه وجود دارد، اسلام اوست. آیا مسلمان شده بود یا نه؟ در گزارش‌های تاریخی، اختلاف است. بنا بر برخی از گزارش‌های تاریخی ثویبه مسلمان شد. چنان‌که مرحوم مجلسی تصریح کرده است: «تکریم رسول خدا را از ثویبه نیز می‌تواند دلیل بر اسلام او باشد».

ثویبه در سال هفتم هجری درگذشت. رسول خدا ۹۱ وقتی خبر درگذشت ثویبه را شنید، از فرزندش مسروح پرسید، به آن حضرت گفتند: «مسروح پیش از مادرش درگذشت و کسی از خویشاوندان او باقی نمانده است».

در خبری آمده که بعد از مرگ ابولهب، برادرش عباس بن عبدالمطلب او را در خواب دید و از حالش

ص ۳۲

پرسید، ابولهب گفت: «تنها به جهت آزاد کردن توبیه، روزهایی از هفته، از عذاب من کم می‌شود». گذشته از اینکه گزارش بالا تنها یک خواب است و با سند مرسل نیز نقل شده است، مخالف آموزه‌های قرآنی است؛ زیرا طبق صریح آیات قرآن عمل کافر در قیامت، برای او نفعی نخواهد داشت؛ بنابراین، صحت خبر مزبور محل تردید است و هیچ حجیتی ندارد.

اسماء بنت یزید بن سکن

کنیه اسماء، «ام عامر» و از تیره «بنی عبْدُالْأَشْهَل» از طایفه بزرگ «خزرج» بود؛ لذا به ام عامر اشتهای شهرت داشت. او از زنان مجاهد و صحابه و دختر عمه معاذ بن جبل بود. برخی نیز او را «ام سلمه انصاریه» دانسته‌اند. پدرش یزید بن سکن در جنگ احد، سخت از

ص ۳۴

رسول خدا ۹۱ دفاع کرد و جراحات سختی برداشت. پیامبر ۹ فرمود: «او را پیش من بیاورید». یزید خود را کشان‌کشان به پیامبر ۹ رساند و درحالی که صورت خود را روی پای رسول خدا ۹ گذاشته بود، شهید شد. مادرش «ام سعد» دختر «خزیم بن مسعودی» است. اسماء جزو زنانی بود که در سال اول هجری، خدمت رسول خدا ۹ رسید و با ایشان بیعت کرد. بنا به قولی، اولین زنی بود که با پیامبر ۹ بیعت کرد. او می‌گوید:

من و لیلی دختر حطیم و حواء دختر یزید بن سکن، درحالی که چادرهای خود را به خود پیچیده بودیم، بین نماز مغرب و عشا خدمت رسول خدا ۹ رسیدیم. من سلام کردم، رسول خدا نسب ما را سؤال کرد. سپس خوش آمد گفت و از کار ما سؤال کرد. گفتیم: «آمده‌ایم با شما بیعت کنیم. ما نبوت شما را تصدیق کرده‌ایم و گواهی می‌دهیم آنچه را آورده‌ای، حق است». رسول خدا ۹ فرمود: «سپاس خدای متعال را که شما را به اسلام هدایت کرد. من با شما بیعت کردم».

ص ۳۵

اسماء گوید:

به رسول خدا ۹۱ نزدیک شدیم. حضرت فرمود: «من با زن‌ها مصافحه نمی‌کنم و دست نمی‌دهم. سخن من برای هزار زن، مانند سخن من برای یک زن است؟»

وی در بعضی از غزوات رسول خدا ۹۱ شرکت داشت. بعد از جنگ احد، حضرت بر بنی‌عبدالاشهل وارد شد. آنان بر کشته‌های خویش گریه می‌کردند. وقتی گریه آنان را دید، فرمود: «لَكِنَّ حَمْرَةَ لَا بَوَاكِي لَهَا»؛ «اما حمزه گریه‌کننده‌ای ندارد».

اسماء با شنیدن این سخن، ساکت شد و به رسول خدا ۹۱ عرض کرد: «هر مصیبتی بعد از سلامتی شما گواراست». او در جنگ خندق شرکت داشت و برای رسول خدا ۹۱ خرمای مخلوط با آرد و

روغن برد. پیامبر ۹ نزد ام سلمه بود. ام سلمه، مقداری از آن را گرفت و رسول خدا ۹۱ با بقیه غذا، اهل خندق را غذا داد. همه سیر شدند، ولی چیزی از

ص ۳۶

غذا کم نشد.

در غزوه حدیبیه، چهار زن همراه رسول خدا ۹۱ بودند. یکی از آنان، ام عامر اشهلیه (اسماء) بود. او در جنگ یرموک هم شرکت داشت و با عمود خیمه، نه نفر از مشرکین قریش را کشت.

شوهر اسماء، ابوسعید انصاری، تا زمان خلافت عبدالملک زنده بود. اما تاریخ وفات او مشخص نیست.

ابن حجر عسقلانی، ام عامر بنت یزید بن سکن را به غلط غیر از ام عامر اشهلیه دانسته و این دو را جدا ذکر کرده است.

وی از رسول خدا ۹۱ روایات زیادی نقل کرد. ابن حمزه، او را در شمار راویانی آورده که در «مسند احمد» از رسول خدا ۹۱ روایت دارند.

محمود بن عمرو، مهاجر بن ابی مسلم و شهر بن حوشب از کسانی هستند که از او روایت نقل

ص ۳۷

کرده‌اند.

ابن سعد، از طریق خود، از اسماء دختر یزید بن سکن نقل کرده که گفته است:

از رسول خدا ۹۱ شنیدم که فرمود: «فرزندان خود را با شیردادن در دوران بارداری خود پوشیده به کشتن مدهید. سوگند به کسی که جان من در دست اوست، اگر آنان با سواران رویاروی شوند از پای درمی‌آیند و تباہ می‌شوند».

به نقل ابن سعد، واقدی گفته: «مقصود این است که هنگامی که زنان، کودکان را شیر می‌دهند، باردار نشوند یا با همسرانشان همبستر نشوند».

در روایت دیگری، اسماء گفته است:

رسول خدا ۹۱ در مسجد محله ما نماز مغرب را خواند. من به خانه برگشتم، پاره گوشتی پخته که به استخوان چسبیده بود و چند گرده نان به حضورش بردم و عرض کردم: «پدر و مادرم فدایت باد! شام بخور». آن حضرت، خطاب به یاران خود فرمود: «به نام خدای متعال بخورید». آن حضرت و یارانش و همه کسانی که حضور داشتند، از آن غذا خوردند و

ص ۳۸

اندکی از غذا هم باقی ماند. سپس آن حضرت از مشک آبی که در خانه‌ام بود، نوشید. بعد از این، من از آن آب به بیماران می‌نوشاندم و گاهی به امید تبرک و خیر و برکت از آن آب می‌نوشیدم.

ام رَعْلَةُ - قشیریة

وی، زنی شاعر، سخنور و فصیح بود. او از بادیه‌های اطراف مدینه، همراه شوهرش، ابو رعله، خدمت پیامبر اکرم ۹ رسید و ضمن شمردن وظایف زنان، به ایشان عرض کرد:

سلام و رحمت خدا بر تو ای رسول خدا! ما زنان پرده نشینیم، همسرداری می‌کنیم، فرزندان شوهرانمان را تربیت می‌کنیم و بهره‌ای از جهاد در راه خدا نداریم، مطلبی بیاموز که ما را به خدا نزدیک کند.

پیامبر ۹ از فصاحت او تعجب کرد و در جواب فرمود:

عَلَيْكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ آتَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَغَضِّ الْبَصْرِ وَخَفْضِ الصَّوْتِ.

ص ۴۰

بر شما (زنان) باد که در شب و روز به یاد خدا باشید و چشمان خود را از نامحرم بپوشانید و صدای خود را بلند نکنید.

در حدیث دیگری آمده است که به رسول خدا ۹ عرض کرد:

يَا رَسُولَ اللَّهِ ۹ إِنِّي أَمْرَأَةٌ مُّقْتَنِيَةٌ أَقَيْنَ النِّسَاءَ وَأُزَيِّنُهُنَّ لِأَزْوَاجِهِنَّ فَهَيْلُ هُوَ حَوْبٌ فَأَثْبَطَ عَنْهُ. فَقَالَ لَهَا: يَا أُمَّ رَعْلَةَ! قَيِّئِيهِنَّ وَزَيِّنِيهِنَّ إِذَا كَسَدْنَ.

یا رسول الله! من آرایشگر زنانم و آنان را برای شوهرانشان زینت می‌کنم. آیا این گناه است و باید آن را ترک کنم؟ حضرت

فرمود: «ای ام رعله! آنان را برای شوهرانشان آرایش کن و زینت ده؛ آن گاه که زشت شدند و به هم ریختند».

بعد از این، ام رعله به قبیله خود برگشت و در زمان حیات رسول خدا ۹ خبری از او نبود تا اینکه در ایام «رده» به مدینه برگشت و

متوجه رحلت پیامبر ۹ شد و بسیار محزون گشت و برای ابراز حزن خود، حسن و حسین ۸ را در کوچه‌های مدینه می‌گرداند و گریه

می‌کرد و مرثیه ذیل را نیز که خود

ص ۴۲

سروده بود، می‌خواند:

یا دارَ فاطمَةَ المَعْمُورَ سَاحَتِهَا

هیجت لی حزنا حییت من دار

ای خانه فاطمه که آباد بودی، اندوه مرا برانگیختی، خدا تو را آباد کند.

کتابنامه

* قرآن کریم.

۱. الاحاد و المثانی، ابوبکر احمد بن عمرو بن ابی عاصم، تحقیق باسم فیصل احمد الجوابره، ریاض، دارالدرايه، ۱۴۱۱ ه. ق.
۲. الاستیعاب فی معرفه الأصحاب، یوسف بن عبدالله بن عبدالبر، تحقیق علی محمد سجاوی، چاپ اول، بیروت، دارالجيل، ۱۴۱۲ ه. ق.
۳. اسد الغابه فی معرفه الصحابه، علی بن ابی‌الکرم بن اثیر، تحقیق علی محمد معوض، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۵ ه. ق.
۴. الاصابه فی تمییز الصحابه، احمد بن علی بن حجر العسقلانی، تحقیق عادل احمد عبدالموجود، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۵ ه. ق.
۵. الإصابه فی تمییز الصحابه، احمد بن علی بن حجر، بیروت، دارالجيل، ۱۴۱۲ ه. ق.

۴۴:

۶. اعلام الوری، فضل بن حسن طبرسی، تحقیق و نشر مؤسسه آل البيت لإحياء التراث، قم، ۱۴۱۷ ه. ق.
۷. اعیان الشیعه، محسن امین، بیروت، دارالتعارف، [بی تا].
۸. الإكمال فی ذکر من له روایه فی مسند الإمام احمد، محمد بن علی بن الحسن بن حمزه حسینی، تحقیق عبدالمعاطی امین قلنجی، کراتشی، جامعه الدراسات الإسلامیه.
۹. امتاع الأسماع، احمد بن علی مقریزی، تحقیق محمد عبدالحمید النمیس، بیروت، دارالکتب العلمیه.
۱۰. انساب الأشراف، احمد بن یحیی بلاذری، تحقیق سهیل زکّار، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۷ ه. ق.
۱۱. بحار الأنوار، محمدباقر مجلسی، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ه. ق.
۱۲. تاریخ الإسلام، محمد بن احمد ذهبی، تحقیق عمر عبدالسلام تدمری، بیروت، دارالکتب العبری، ۱۴۱۰ ه. ق.
۱۳. تاریخ الامم و الملوک، محمد بن جریر طبری، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت، دارالتراث.
۱۴. تاریخ یعقوبی، یعقوبی، بیروت، دارصادر.
۱۵. تاریخ گزیده، حمدالله مستوفی، تهران، امیر کبیر.
۱۶. تاریخ مدینه دمشق، ابی القاسم علی بن الحسن بن هبة الله (ابن عساکر)، تحقیق علی شیری، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۵ ه. ق.
۱۷. تهذیب التهذیب، ابن حجر العسقلانی، بیروت، دارالفکر، ۱۴۰۴ ه. ق.

ص ۴۵

۱۸. تهذیب الکمال فی أسماء الرجال، ابو الحجاج یوسف مزی، تحقیق سهیل زکار، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۴ ه.ق.
۱۹. جمهره انساب العرب، ابو محمد علی بن احمد بن حزم، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۰۳ ه.ق.
۲۰. الحدائق الناظره، تحقیق ایروانی، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۱. حلیه الأولیاء، احمد بن عبدالله ابونعیم اصفهانی، بیروت، دارالکتب العربی، ۱۴۰۷ ه.ق.
۲۲. ذخائر العقبی فی مناقب ذوالقربی، احمد بن عبدالله طبری، مکتبه القدس، ۱۳۵۶.
۲۳. روضه الواعظین، فتال نیشابوری، تحقیق: سید محمد مهدی سید حسن، قم، منشورات رضی.
۲۴. سبل الهدی و الرشاد، صالحی شامی، تحقیق عادل عبدالوجود، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۴ ه.ق.
۲۵. السجود علی الارض، علی احمدی، بیروت، مرکز جواد، ۱۴۱۴ ه.ق.
۲۶. السقیفه و فدک، احمد بن عبدالعزیز جوهری، تحقیق محمد هادی امینی، بیروت، ۱۴۱۳ ه.ق.
۲۷. السنن، احمد بن الحسین بیهقی، بیروت، دارالفکر، ۱۴۰۴ ه.ق.
۲۸. سیر اعلام النبلاء، محمد بن احمد ذهبی، تحقیق شعیب الارنؤوط، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۱۳ ه.ق.

ص ۴۶

۲۹. السیره النبویه، اسماعیل بن کثیر، تحقیق مصطفی عبدالواحد، بیروت، دارالمعرفه، ۱۳۹۶.
۳۰. السیره النبویه، عبدالملک بن هشام، تحقیق مصطفی السقا، مصر، مطبعه مصطفی البانی، ۱۳۵۵ ه.ق.
۳۱. السیره النبویه، عبدالملک بن هشام، تحقیق مصطفی سقا و دیگران، بیروت، دارالقلم.
۳۲. شرح الاخبار فی فضائل الأئمة الاطهار، نعمان بن محمد تمیمی (قاضی نعمان)، تحقیق حسینی جلالی، قم، جامعه مدرسین.
۳۳. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، تحقیق ابراهیم ابوالفضل، بیروت، داراحیاء التراث، ۱۳۸۵ ه.ق.
۳۴. شرف المصطفی، ابوسعید عبدالملک خرگوشی، مکه، دارالبشائر الإسلامیه، ۱۴۲۲ ه.ق.
۳۵. صحیح البخاری، محمد بن اسماعیل بخاری، بیروت، دارصادر.
۳۶. الصحیح من سیره النبی الأعظم ۹، سید جعفر مرتضی عاملی، بیروت، دارالسیره.
۳۷. الطبقات الکبری، محمد بن سعد، تصحیح عبدالقادر عطا، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۰ ه.ق.
۳۸. العقد الفرید، احمد بن عبدربه اندلسی، بیروت، دارالکتب العربیه، ۱۴۰۳ ه.ق.
۳۹. عیون الأثر فی فنون المغازی و الشمائل و السیر، ابن سید الناس، بیروت، مؤسسه عزالدین، ۱۴۰۶ ه.ق.

ص ۴۷

۴۰. فتح الباری فی شرح صحیح البخاری، احمد بن علی بن حجر العسقلانی، تحقیق عبدالعزیز عبدالله بن باز، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۸ ه.ق.
۴۱. الفضائل، شاذان بن جبرئیل قمی، نجف اشرف، المطبعة الحیدریه، ۱۳۸۱ ه.ق.
۴۲. الکافی، محمد بن یعقوب کلینی، دارالکتب الإسلامیه، تهران.
۴۳. کامل الزیارات، جعفر بن محمد بن قولویه قمی، تحقیق جواد قیومی، مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۷ ه.ق.
۴۴. کتاب الثقات، محمد بن حبان تمیمی، حیدرآباد دکن، مطبعة مجلس دائرة المعارف العثمانیه.
۴۵. کنزالفوائد، محمد بن علی کراجکی، قم، مکتبه المصطفوی، ۱۴۱۰ ه.ق.
۴۶. لسان المیزان، احمد بن علی بن حجر العسقلانی، چاپ اول، بیروت، مؤسسه الاعلمی، ۱۴۱۵ ه.ق.
۴۷. المجموع فی شرح المهذب، محیی الدین بن شرف نووی، بیروت، دارالفکر.
۴۸. مروج الذهب و معادن الجوهر، علی بن الحسین مسعودی، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۰ ه.ق.
۴۹. مستدرک الحاکم، محمد بن محمد حاکم نیشابوری، تحقیق یوسف المرعشلی، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۰۶ ه.ق.
۵۰. مستدرک سفینه البحار، علی نمازی، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۱۹ ه.ق.

ص ۴۸

۵۱. المسترشد فی إمامة امیر المؤمنین ۷، محمد بن جریر طبری، تحقیق محمودی، مطبعة سلمان فارسی (اوایل قرن چهارم).
۵۲. مسند، ابو یعلیٰ موصلی، تحقیق حسین سلیم اسد، دارالمأمون للتراث.
۵۳. مسند، احمد بن حنبل، بیروت، دار صادر.
۵۴. المعجم الكبير، سلیمان بن احمد طبرانی، تحقیق عبدالمجید سلفی، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۵۵. المغازی، محمد بن عمر واقدی، تحقیق مارسدن جونس، قم، نشر دانش اسلامی، ۱۴۰۵ ه.ق.
۵۶. مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، تحقیق لجنة من اساتذة النجف، مطبعة محمد کاظم حیدری، ۱۳۷۶ ه.ق.
۵۷. موسوعة حياة الصحابیات، محمد سعید مبیض، بیروت، مؤسسه الریات، ۱۴۲۱ ه.ق.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

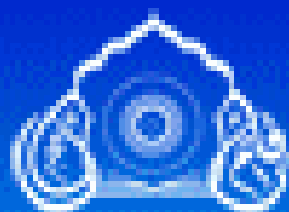
و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

